

KUVIEN TAKAA

Esseekokeelmani *Usko, touhu, rakkaus — ajatusmuotojen arkeologia Suomessa* arvioissa *Tiede & Edistys* -lehdessä (2/1988) Päivi Huuhtanen kiinnittää melko paljon huomiota myös henkilööni. Se toki tuottaa mielihyvää narsistiselle egolleni, mutta silti pidän reilumpana keskittymistä lähinnä tekstiin.

Kirjani on rakenteeltaan fragmentaarinen, vaikka jälkikirjoituksessa tarkastelenkin Anders Chydeniusta ja Fredrik Cygnaeusta yhdessä valistuksen ja romantiikan yleisen teorian esimerkkeinä. Useaan otteeseen Huuhtanen moittii kirjani synteisin heikkouksia. Se ei ole mielestäni kohtuullista, sillä en ole pyrkinyt laatimaan kattavaa kokonaisuustyötä vaan joukon näkökulmia aatehistoriaan Suomessa. Keskeisintä kokoelmassani ehkä onkin näkökulmien ja kohteiden valinta, eikä todistaa ”mallien välistä kanssakäymistä ja vaikutussuhdetta”, jota varsinaisten tutkimuskohteitteni välillä tosiasiaassa ei juurikaan ole olemassa. Anders Chydenius, Fredrik Cygnaeus ja Rolf Lagerborg ovat suomalaisessa perinteessä huomattavia kirjailijoita, jotka ovat jääneet melko vähälle kirjallisuus- ja aatehistoriallisessa tutkimuksessa. Chydeniuksen kohdalla on tapahtunut edistystä viime vuosina, mutta esimerkiksi Lagerborgin rakkaudenfilosofisia käsityksiä esittelen esseessäni tietääkseni ensimmäistä kertaa suomenkielellä. (Sic! tietoisin ironisesti.) Tuntuu kuin osa intellektuaalisesta perinteestämme olisi pysyvästi paitsiossa.

Huuhtasen mielestä arvioin Cygnaeusta liian kansainvälisistä lähtökohdista. Cygnaeus oli hyvin eurooppalainen intellektuelli vaikka samalla myös kansallisromantikko. Hänhän vietti viisi vuotta Keski- ja Etelä-Euroopassa 1840-luvulla, jonka ajan tekstit ovat esseeni ensisijaisia lähteitä. En kuitenkaan sivuuta Cygnaeuksen suomalaisia yhteyksiä kuten Arwidssonina, Runebergia ja Snellmania. Huuhtanen kehottaa minua ottamaan opiksi Pertti Karkaman tutkimuksesta *Vapauden muunnelmat*. Tunnen

Karkaman työn ja sen arvioissa (*Parnasso* 6/83) totean, että muuten ansiokkaan tutkimuksen heikkous on Cygnaeuksen panoksen täydellinen unohtaminen Runebergia koskevassa tutkimusperinteessä. Cygnaeushan on Runeberg-tutkimuksen alullepanija. Cygnaeus-esseessäni keskityn sankari-ihanteeseen ja Napoleon-legendaan; Huuhtanen arvostelee minua ”monomaniasta”. Olen lisäksi julkaissut Cygnaeuksesta kolme muuta esseetä, joissa tarkastelen häntä mm. kuvataide- ja kirjallisuuskriittikkona.

Yksinkertaistaen Max Weberin idea kapitalismin hengestä on uskonnollisesti perusteltua säästämisen, ahkeroinnin ja itsekontrollin ideologiaa, jonka teologiset muotoilut vaihtelevat protestantismin eri suuntauksissa. Ideologian monivivahteisuus ei estä Weberin tapaan vertaamista esimerkiksi kalvinistien ja pietistien katsomuksia, kuten Huuhtanen epäilee. Hän myös epäilee, onko mielekäästä tarkastella Chydeniuksen taloudellisia ja teologisia kirjoituksia kapitalismin hengen suomalaisina esimerkkeinä niihin sisältyvän sosiaalisen tendenssin tähden. Käsittääkseni on. Toimia kapitalismin hengen mukaisesti edellyttää mahdollisuutta hallita omaa elämää ideologian suuntaisesti, mistä loogisesti seuraavat merkantilististen taloudellissosiaalisten esteiden vastustaminen ja vaatimukset niiden poistamiseksi. ”Työteliäisyys ja uutteruus vaativat reipasta mieltä ja herkeämätöntä kilpailua, jotteivat piankin lamaantuisi. Ne eivät koskaan antaudu ikeen alle, kun vapaus, pikainen menekki ja oma voitto niitä elähdyttävät, niin voitetaan luontainen hitaus, jota iskuilla ja lyönneillä ei koskaan ajan päälle voida karkoittaa”, Chydenius selvittää. Chydenius ei vastustanut rikkautta sinänsä, kuten Huuhtanen huomauttaa, vaan harvoille keskittynyttä rikkautta. Kapitalismin hengen mukainen ideologia ja sosiaalinen tendenssi tuntuvat olleen melko risti-riidattomasti yhteen sovitettavissa pikkuporvarillisessa ajatusmaailmassa 1700-luvun Ruotsi-Suomes-

sa. Kapitalismin henki on toki ajatuksellinen abstraktio ja vain yksi yksilön monitahoisesti motivoitua toimintaa selittävä malli.

Kimmo Sarje